

---

7. Zápůjčka a úvěr

7.1 Zápůjčka

7.1.1 Obecně

Zápůjčka je smlouva, kterou jedna strana dává druhé straně zastupitelnou věc (či určité množství těchto věcí), aby s nimi mohl vydlužitel volně nakládat a po čase vrátil věc stejného druhu. Strany nesou označení jako **zapůjčitel** a **vydlužitel**. Uvedená terminologie se zatím v praxi příliš neujala a užívanější jsou označení, i když nepřesná, podle OZ 64 jako věřitel a dlužník.

Zapůjčená věc musí být věcí zastupitelnou, což OZ vyjadřuje požadavkem na vrácení věci stejného druhu. Pokud má být vrácena věc jiného druhu, nepůjde již pojmově o zápůjčku. OZO užíval místo výrazu zastupitelná věc pojem „*zuživatelná*“ věc, což však byl důsledek, že OZO nerozlišoval zastupitelné a *zuživatelné* věci a rovněž šlo o reminiscenci na počátky římského práva, kde byly věci zapůjčovány ke konsumpci.¹¹³

7.1.2 Vznik

OZ, stejně jako OZ 64, zápůjčku konstruuje jako smlouvu reálnou, pro vznik smlouvy nepostačuje shoda na jejím obsahu, na rozdíl od smlouvy o úvěru, která je konsensuální.

Pokud tedy **vůle stran směřuje k tomu být právně vázán již pouhým konsensem**, posoudí se takové právní jednání jako smlouva o úvěru nebo *inominátní* kontrakt. Judikatura rovněž dovozuje, že se může jednat o smlouvu o smlouvě budoucí o zápůjčce (usnesení NS ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2184/2013). Pokud ale vůle stran směřuje k zápůjčce, pak pouhý konsens žádnou ze smluvních stran pojmově nezavazuje k návaznému přenechání věci. Smlouva nevznikla a je otázkou, zda lze vůbec takové jednání postihovat podle ustanovení o *předsmluvní odpovědnosti*.¹¹⁴

---

¹¹³ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo*. 2. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 43.

¹¹⁴ K tomu viz TINTĚRA, T., PODRAZIL, P., PETR, P. *Základy závazkového práva*. 1. díl. Praha: Leges, 2016, s. 87 an.

Poznámka:

Pojetí zápůjčky jako reálného kontraktu bylo vyjádřeno rovněž v OZO, kdy ale již Sedláček na začátku 20. století tohle pojetí považoval za překonané, kdy za „moderní“ považuje na zápůjčku hledět jako na prostý kontrakt konsensuální.¹¹⁵ Nový občanský zákoník nadále drží rozlišování zápůjčky jako reálného kontraktu a úvěru jako konsensuálního kontraktu. S ohledem na to, že v praxi u „zápůjček“ zpravidla okamžik konsensu a reálného plnění sledují dva rozdílné časové okamžiky, a tedy se o zápůjčku vlastně nemůže jednat, je otázkou, jestli tento smluvní typ bylo potřebné vůbec samostatně upravovat.

Pro vznik zápůjčky tedy musí podle OZ dojít k reálnému přenechání zapůjčené věci, která může být přenechána přímo nebo nepřímo. Přenecháním zapůjčená věc opouští mocenskou sféru zapůjčitele a dostává se do sféry vlivu vydlužitele či jím určené třetí osoby. U zápůjčky je možné zapůjčit jen hmotné věci, když zápůjčka nehmotných věcí je pojmově vyloučena. **Přímé přenechání** bude mít podobu tradice, tedy například vypůjčitel předá vydlužiteli bankovku tisíc korun českých. Zápůjčkou s přímým přenecháním věci může být i poskytnutí peněžních prostředků bezhotovostní platbou na účet vydlužitele. Příklady **nepřímého přenechání** mohou být takové, že prodejní cena u kupní smlouvy¹¹⁶ bude předmětem zápůjčky nebo novací bude dosavadní závazek změněn na zápůjčku.¹¹⁷ Věc se také může nacházet u třetí osoby, která po přenechání věci bude detenci vykonávat pro vydlužitele.¹¹⁸ K přenechání dojde také tehdy, složí-li zapůjčitel plnění na vydlužitelem označený účet třetí osoby.¹¹⁹

Od zápůjčky je třeba odlišovat právní jednání, která se jí podobají. Zápůjčkou tak není pouhá záloha na budoucí plnění poskytnuté před uzavřením smlouvy, od zápůjčky je třeba odlišovat úvěr. Pokud zápůjčku poskytuje podnikatel jako svoji podnikatelskou činnost spotřebiteli, pak pojmově půjde o zápůjčku, ale budou na takový závazek dále dopadat soukromoprávní a veřejnoprávní normy zákona o spotřebitelském úvěru (zák. č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, účinný od 1. 12. 2016).

¹¹⁵ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo*. 2. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 43.

¹¹⁶ O kupní smlouvě pojednává kapitola 2.

¹¹⁷ K tomu TINTĚRA, T., PODRAZIL, P., PETR, P. *Základy závazkového práva*. 1. díl. Praha: Leges, 2016, s. 129 an.

¹¹⁸ Dále srov. např. rozhodnutí NS ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 209/2005.

¹¹⁹ Srov. rozhodnutí NS ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. 33 Cdo 4312/2008.

7.1.3 Práva a povinnosti

Vydlužitel je povinen vrátit věc stejného druhu, ale nemusí se jednat o věc stejné kvality. Vlastnosti věci vrácené mohou být jiné než vlastnosti věci předané. Primárně to odvisí od smluvního ujednání stran.

Příklad:

A zapůjčí B ječmen prostředního druhu, ale sjednají si vrácení ječmene nejlepšího druhu. Nebo C zapůjčí D 12 000 Kč a sjednají si vrácení 15 000 Kč. Pokud A zapůjčí B pšenici a sjednají vrácení ječmene, nebude se jednat o zápůjčku, ale takové ujednání není překážkou platnosti.

Předání a vrácení věci nemůže spadat v jeden okamžik, a vydlužitel tedy musí mít možnost disponovat s hodnotou zapůjčených věcí. Z vyjádření zákonodárce, že věc má užit podle libosti, lze dovozovat, že takto nakládat s věcí může jen vlastník, všichni ostatní jsou v nakládání s věcí cizí nějakým způsobem omezeni (např. nájemce).¹²⁰ Můžeme tedy dovodit, že nabyvatel se stává vlastníkem zapůjčených věcí. Maximální doba zápůjčky není nijak stanovena, otevírá se možnost pro moderaci podle ustanovení o dlouhodobých smlouvách na dobu určitou.¹²¹

Zápůjčka je **bezúplatná, ale úplata může být sjednána**. To odráží římskoprávní rozlišování na bezúplatné *mutuum* a úročenou zápůjčku *foenus*. Co může představovat úplatu, se liší podle toho, zda se jedná o zápůjčku peněžitou, či nepeněžitou. U peněžité zápůjčky a podobně i u zápůjčky v cenných papírech si lze sjednat úroky. Při nepeněžité zápůjčce si strany mohou ujednat místo úroků plnění přiměřeného většího množství nebo věci lepší jakosti, ale stejného druhu. Pokud není nic ujednáno, pak je zápůjčka bezúplatná. Jestliže je sjednána úplatnost, ale není dohodnuta úplata, budeme postupovat podle § 1802 OZ.

Přestože se **vydlužitel stává vlastníkem zapůjčených věcí** a pojmově se mu u zápůjčky přenechávají k „užití podle libosti“¹²², není vyloučeno, aby vydlužiteli bylo uloženo, že má věci použít pouze k určitému účelu.¹²³ Uvedené omezující ujednání má však závaznost jen mezi stranami. Pokud vydlužitel protismělně užije zapůjčené věci tak, že je pře-

¹²⁰ K povinnostem nájemce podrobně kapitola 4.

¹²¹ Srov. § 2000 OZ.

¹²² Viz § 2391 OZ.

¹²³ Půjčitel si pro případ porušení účelovosti použití věci může sjednat například právo předčasné výpovědi zápůjčky či smluvní pokutu.

de na třetí osobu, tato osoba nabývá „zapůjčené“ věci od oprávněného vlastníka. V případě, že vydlužitel nenabude vlastnické právo k nepřímému předmětu zápůjčky ani od zapůjčitele, ani podle ustanovení o nabývání od neoprávněného, zápůjčka přesto může vzniknout, ale takové plnění je vadné a vydlužiteli náleží vůči zapůjčiteli práva z vad.

7.1.4 Peněžitá zápůjčka

Zápůjčku rozlišujeme na **peněžitou a nepeněžitou**. Peněžitou zápůjčkou je zápůjčka, jejímž předmětem jsou peníze jako zákonné platidlo. Jelikož plnění poskytnuté a vrácené má být stejného druhu, jde o peněžitou zápůjčku, když je vydlužiteli poskytnuta peněžitá suma a ten má půjčiteli rovněž vrátit určenou peněžitou sumu. Žalovat na vrácení v cizí měně je možné za podmínek § 155 odst. 2 OSŘ.

Poznámka:

Z pohledu dokazování v soudním řízení o plnění ze zápůjčky důkazní břemeno ohledně uzavření smlouvy o zápůjčce a plnění podle ní spočívá na zapůjčiteli. Důkazní břemeno ohledně skutečnosti, která měla za následek zánik dluhu, leží na vydlužiteli.

Základní pravidlo vyjádřené v § 2391 OZ zní, že zápůjčka se splácí v měně místa plnění, což obecně představuje bydliště nebo sídlo věřitele.¹²⁴ S ohledem na značný pohyb osob, zboží a kapitálu, bezhotovostní transakce, vedení bankovních účtů v zahraničí, a to vedených i na různé druhy měn, není uvedené pravidlo možná úplně nejšťastnější. Vhodné je doplnit, že v pochybnostech má dluh být splněn v téže měně, v jaké byl poskytnut. Na případy, kdy tomu má být jinak a peněžitá zápůjčka má být vrácena v jiné měně, než v jaké byla dána, má se vrátit tak, aby se hodnotou rovnalo tomu, co bylo dáno. V případě různých měn se užije aktuální kurz České národní banky, ve vazbě na § 35 písm. b) zákona o české národní bance, v den splatnosti dluhu ze zápůjčky. Samozřejmě řídí-li se zápůjčka českým právem. Může rovněž nastat situace, že zápůjčka podle smlouvy má být splněna v českých korunách, ale v době splatnosti již Česká republika přistoupí k měnové unii a přijme jako svoji měnu euro. V takovém případě se hodnota zápůjčky přepočítá na aktuální měnu.

---

¹²⁴ Viz § 1955 OZ.

O peněžité zápůjčce platí, co bylo výše řešeno o zápůjčce obecně, tedy že může být úplatná i bezúplatná. Úplata u zápůjčky se označuje jako **úrok**. Úrok může být stanoven například jako 5 % p. a. z poskytnuté zápůjčky, ale lze jej vyjádřit i tak, že se budoucí výnos přepočte již na současnou hodnotu (diskontuje) a bude ujednáno, že za zápůjčku 20 000 Kč bude vráceno 24 000 Kč. Splácení a úrokování zápůjčky může být rovněž stanoveno jednou částkou (**anuita**), kdy se určí, kolik z částky připadá na úrok a kolik na splátku na jistinu, a v ostatní anuitách, které jsou jinak numericky stejné, se stále zvětšuje splátka na jistinu a zmenšuje se splátka na úrok.

Příklad:

A zapůjčí B částku 200 000 Kč na 4 roky s tím, že tato částka se bude každý rok zvyšovat o míru inflace. Inflační doložka navyšující jistinu (obecně) není úrokem. Taková zápůjčka bude bezúplatná a vydlužitel tedy může částku splatit již po dvou letech, aniž by přitom muselo dojít k vypovězení smlouvy dle § 2393 odst. 2 OZ.

7.1.5 Nepeněžité zápůjčka

U nepeněžité zápůjčky je možné ujednat místo úroků plnění přiměřeného většího množství věcí při vrácení nebo plnění lepší jakosti, ale téhož druhu. Pokud by měla být plněna věc jiného druhu, pak se o zápůjčku již nebude jednat. I v případě nepeněžité zápůjčky není vyloučeno, aby byly sjednány úroky. V takovém případě je ale nutné vyjádřit způsob, jak výši úroků u nepeněžité zápůjčky vyjádřit.

7.1.6 Výpověď a mimořádná výpověď zápůjčky

Splatnost zápůjčky se primárně řídí ujednáním ve smlouvě a **podpůrně je závislá na vypovězení smlouvy**. Doba trvání zápůjčky není její obligatorní náležitostí. Výpovědní doba je dispozitivně stanovena na šest týdnů a splatnost nastává den následující po posledním dni výpovědní doby. Pokud je ujednáno, že lze vypovědět bez výpovědní doby, pak splatnost nastává den následující po dni, kdy je výpověď účinná.

Příklad:

Zápůjčka mezi A a B byla vypovězena 31. 12. 2016. Výpověď A došla B dne 5. 1. 2017, posledním dnem výpovědní doby je 16. 2. 2017, splatnost nastala 17. 2. 2017, prodlení vydlužitele počíná 18. 2. 2017.

Výpověď je právním jednáním, a musí tedy vykazovat pojmové znaky a náležitosti právního jednání. Pro výpověď zápůjčky nejsou stanoveny žádné výpovědní důvody.

Forma výpovědi vychází ze smluvního ujednání. Pokud si strany, ač smlouva o zápůjčce písemnou formu nevyžaduje, písemnou formou ujednají, tuto smlouvu lze měnit a doplňovat jen v písemné formě. Lze obecně dovodit, že požadavek písemné formy se bude vztahovat i na učinění výpovědi. V případě porušení této sjednané formy bude následkem neplatnost relativní.

Vedle splatnosti má význam i okamžik splnitelnosti dluhu ze zápůjčky. Obecně platí, že věřitel nemůže požadovat plnění dříve, než je dluh splatný, a dlužník nemůže plnit o své vůli dříve, tedy splatnost a splnitelnost časově splývají. Podle § 2393 odst. 2 OZ **nejsou-li ujednány úroky, může vydlužitel zápůjčku splatit i bez výpovědi.** Taková zápůjčka je tedy splnitelná libovolně přede dnem splatnosti. Otázkou je, zda je takto splnitelná i nepeněžitá zápůjčka, kdy nejsou ujednány úroky. Ustanovení § 2393 odst. 2 OZ primárně míří na případy peněžitých zápůjček. Výraz „nejsou-li ujednány úroky“ vykládáme ve smyslu, že u takové zápůjčky není ujednána úplata, která by byla narůstající v čase do dne splatnosti. Máme za to, že právo plnit předčasně, aniž by nastal den smluvené splatnosti či byla dána výpověď, se vztahuje i na nepeněžitě bezúplatné zápůjčky. Samotný výraz „splatit“ či „zaplatit“ neimplikuje v OZ automaticky peněžitě plnění. V opačném případě by tím byl založen neopodstatněný rozdíl oproti výpůjčce, kdy vypůjčitel má právo vrátit věc předčasně. Právě s ohledem na to, že nutná míra součinnosti věřitele při plnění peněžitým a nepeněžitým je rozdílná, má u peněžitě zápůjčky za podmínek § 2393 odst. 3 OZ vydlužitel právo plnit předčasně bez dalšího, zatímco v případě nepeněžitě „bezúročné“ zápůjčky má vydlužitel právo předčasně plnit jen v případě, že tím vypůjčiteli nevzniknou obtíže. Analogicky dle § 2197 OZ by v takovém případě mohl vydlužitel předčasně plnit jen se souhlasem vypůjčitele.

Při vrácení zápůjčky v několika postupných plněních (splátkách) je v § 2394 OZ zakotvena možnost **mimořádné výpovědi zápůjčky bez výpovědní doby.** § 2394 OZ však hovoří terminologicky o *odstoupení od smlouvy*. V tomto případě však smlouva jako důvod vzniku závazku ze zápůjčky neodpadá, ale dluh na vrácení zápůjčky se stává předčasně

splatným. Bylo by tedy vhodnější hovořit o mimořádné výpovědi zápůjčky, kde není ani podpůrně stanovena žádná výpovědní doba. Uvedené je pravděpodobně pozůstatek dikce obdobného § 506 ObchZ.

Tato mimořádná výpověď se od výpovědi dle § 2393 odst. 1 OZ liší nutností existence alespoň jednoho ze dvou výpovědních důvodů, který musí trvat v době, kdy právní jednání vydlužitele směřující k zesplatnění celého dluhu je účinné.¹²⁵

- a) **Prodlení vydlužitele s vrácením více než dvou splátek.** Výpovědní důvod je naplněn v případě, že v součtu dlužná částka v prodlení převyšuje výši dvou splátek. Jestliže je výše splátek 800 Kč měsíčně a dlužník plní opakovaně pouze 200 Kč, tak je výpovědní důvod naplněn až po třech měsících, nikoliv pouhým uplynutím dvou.
- b) **Prodlení vydlužitele se splátkou po dobu delší než tři měsíce.** U druhého výpovědního důvodu není rozhodující celková dlužná částka, ale skutečnost, že dluh není plněn po dobu převyšující tři měsíce, bez ohledu na to, že je dlužník v prodlení jen ohledně malé části splátky.

7.2 Úvěr

Podstatou smlouvy o úvěru, kde se strany smlouvy označují jako **úvěrující** a **úvěrovaný**, je, že úvěrující se zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Povinnost platit úroky vzniká, i když si o nich strany úvěrové smlouvy ničeho neujednaly. Na rozdíl od zápůjčky poskytnutí peněžních prostředků bude následovat až po nějakém čase po uzavření úvěrové smlouvy. Nic však nebrání ujednání stran, že i v případě úvěrové smlouvy budou peněžní prostředky poskytnuty v okamžiku podpisu úvěrové smlouvy.

Právní úprava v OZ v podstatě vychází z úpravy smlouvy o úvěru v obchodním zákoníku. OZ nestanoví povinnou písemnou formu. Po-

¹²⁵ Pokud vydlužitel doplatí dlužné splátky dříve, než mu je dána tato mimořádná výpověď, tak již nelze po právu takto jednostranně závazek ze zápůjčky ukončit.

kud však současně úvěr spadá i pod režim zákona o spotřebitelském úvěru, pak tento požadavek písemné formy stanoví.¹²⁶ Právní pravidla upravující úvěr jsou dispozitivní. Při poskytování úvěru hraje značnou roli autonomní novotvorba smluvních stran, která má obecně za následek, že se pravidla obsažená v OZ, například ohledně splatnosti, předčasného splácení, práva na čerpání úvěru a podobně, prakticky málokdy aplikují.

Druhým faktorem, který značně modifikuje obecnou úpravu úvěru v OZ v určitém segmentu právních poměrů, je již zmíněný zákon o spotřebitelském úvěru, pokud jde o poskytování finančních prostředků spotřebitelům. Užití shodného slova úvěru v úvěru podle § 2395 an. OZ a v ZSÚ nevede k obsahové podobnosti obou pojmů. Je třeba také odlišovat úvěr v právním a ekonomickém pojetí. Spotřebitelským úvěrem je pro účelu ZSÚ vyjma „úvěru“ také odložená platba, peněžitá zápůjčka nebo obdobná finanční služba poskytovaná nebo zprostředkovaná spotřebiteli.

Poznámka:

Podle stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. Cpjn 203/2013 ujednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru není neurčité jen proto, že neobsahuje úplný výčet činností, za něž je poplatek sjednán. Ujednání o poplatku za správu úvěru ve smlouvě o úvěru automaticky nelze řadit mezi nepřiměřená ujednání k tíži spotřebitele ve spotřebitelské smlouvě.

---

¹²⁶ Současně však podle výslovného znění § 104 ZSÚ nemá nedodržení písemné formy smlouvy za následek neuzavření nebo neplatnost smlouvy.